

BİLİMSEL YÖNETİM DÜŞÜNCESİNDE İNSAN İLİŞKİLERİ DÜŞÜNCESİNE DOĞRU: 1929 BÜYÜK BUHRANI'NIN YÖNETİM ÇALIŞMALARINA ETKİSİ¹

Enes KURT¹

Yasin ŞEHİTOĞLU²

¹Arş. Gör., İstinye Üniversitesi, ekurt@istinye.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1385-6943

²Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, ORCID: 0000-0003-0074-6446

Kurt, Enes ve Yasin Şehitoğlu. "Bilimsel Yönetim Düşüncesinde İnsan İlişkileri Düşüncesine Doğru: 1929 Büyük Buhran'ın Yönetim Çalışmalarına Etkisi". ulakbilge, 66 (2021 Kasım): s. 1327–1334. doi: 10.7816/ulakbilge-09-66-04

ÖZ

Bu çalışma iki dünya savaşı arasında farklı organizasyonlar tarafından düzenlenen ve yönetim biliminin ilerlemesine rehberlik eden uluslararası yönetim kongrelerinden ikisi olan 1924 Prag Uluslararası Yönetim Kongresi (PUYK) ve 1935 Londra Uluslararası Bilimsel Yönetim Kongresi'ni (LUYK) Büyük Buhran bağlamında incelemektedir. Sözü edilen yıllarda bilimsel yönetim düşüncesinin fiilen baskın olduğu ve insan ilişkileri yaklaşımının daha teorik bir düzlemde olduğu bilinmektedir. Amerika'da F. W. Taylor öncülüğünde ortaya çıkan bilimsel yönetim düşüncesi kendisine geniş bir uygulama alanı bularak Avrupa'ya yayılmıştır. Bilimsel yönetim düşüncesi çeşitli endüstri dallarında yapılan deney ve uygulamalarla üretimde verimliliği büyük oranda desteklemiştir. Fakat bilimsel yönetim düşüncesinde gerek çalışanlara yönelik olumsuz yaklaşım gerekse de yönetim alanına sosyoloji, psikoloji gibi bilim dallarının girmesi ile insan ilişkileri yaklaşımı alanda baskın konuma ulaşmıştır. 1929 yılında Wall Street borsasının çöküşü ile başlayan ve iktisadi açıdan tüm dünyayı olumsuz etkileyen Büyük Buhran'ın yönetim araştırmalarına etkisinin olup olmadığı amaçlanmakla beraber bu çerçevede ilgili arşivlerden kongre kitaplarının orijinal nüshasına erişilmiştir. Bu çerçevede çalışmada doküman incelemesi tekniğine başvurulmuş olup nitel yöntem kullanılmıştır. Büyük Buhran'ın yönetim bilimine olan etkileri daha önceki çalışmalarda incelenmiş olsa da çalışmanın kongrelerden yola çıkılarak yapılması bu yönüyle yazına katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bilimsel Yönetim, İnsan ilişkileri, 1929 Büyük Buhranı, iki dünya savaşı arası

Makale Bilgisi:

Geliş: 19 Ekim 2021

Düzeltilme: 20 Ekim 2021

Kabul: 13 Kasım 2021

© 2021 ulakbilge. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

¹ Bu makale 9 Nisan 2018 tarihleri arasında İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde düzenlenen İşletme ve Yönetim Tarihi Konferansı'nda "1929 Büyük Buhran'ın Yönetim Çalışmalarına Etkisi: 1924 Prag Uluslararası Yönetim Kongresi ve 1935 Londra Uluslararası Bilimsel Yönetim Kongresi Karşılaştırması" başlığı ile özet olarak Doç. Dr. Yasin Şehitoğlu ve Enes Kurt tarafından sunulan bildirinin genişletilmiş hali olmakla birlikte aynı zamanda Enes Kurt'un, Doç. Dr. Yasin Şehitoğlu danışmanlığında Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı'nda yürütülen "İki Dünya Savaşı Arasında Farklı Coğrafyalardaki İşletme Yönetimi Bilgisinin İlk Uluslararası Seyahati: Aktörler Bilgi Üretim Türleri ve Mesajları" başlıklı doktora tezindeki bulgulardan da faydalanmıştır.

Giriş

Bu araştırmanın amacı, 1924 Prag Uluslararası Yönetim Kongresinde (PUYK) ve 1935 Londra Uluslararası Bilimsel Yönetim Kongresinde (LUYK) sunulan çalışmaların karşılaştırılması ve bu bağlamda 1929 Büyük Buhran'ın yönetim araştırmalarında bir değişim ve/veya dönüşüme sebep olup olmadığının tespit edilmesidir.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşı arasında yönetim biliminin bugüne uzanan temellerinin sağlamlaştırıldığı, yönetim biliminde klasik dönem düşüncesinin yönlendirdiği ve dünya çapında yönetim çalışmaları arasında çok önemli bir yer tutan 7 yönetim kongresi düzenlenmiştir (Berber, 2013, 199). Bu kongreler; 1924 Prag Uluslararası Yönetim Kongresi, 1925 Brüksel Uluslararası Bilimsel İş ve Yönetim Kongresi, 1927 Roma Uluslararası Bilimsel İş ve Yönetim Kongresi, 1929 Paris Uluslararası Bilimsel Yönetim Kongresi, 1932 Amsterdam Uluslararası Bilimsel Ticari Organizasyon Kongresi, 1935 Londra Uluslararası Bilimsel Yönetim Kongresi ve 1938 Washington Uluslararası Yönetim Kongreleridir.

Kongrelerin başladığı ve bittiği 1924–1938 yıllarını kapsayan dönem iki açıdan önemlidir. Birincisi, dünya tarihine yön veren iki dünya savaşının arasında olması, ikincisi ise birçok açıdan dünya ekonomisinin ve buna bağlı politikaların seyrini değiştiren 1929 Büyük Buhran'ın (Nevins ve Commager, 2008; Berend, 2015) bu dönem içerisinde gerçekleşmiş olmasıdır. Bu çerçevede 1929 Büyük Buhran'ın yönetim çalışmaları üzerinde de etkisi olduğu düşüncesinden yola çıkılarak, ilgili dönemin en büyük yönetim çalışmaları toplantıları olan Uluslararası Bilimsel Yönetim Kongrelerinin ilki olarak tertip edilen 1924 PUYK ve 1929 Büyük Buhran'ın etkilerinin tüm taraflar tarafından hissedildiği yıllar olan, 1930'lu yılların ikinci yarısının başında yönetim kongrelerinin altıncısı olan 1935 LUYK, çalışmamızın ana odak noktaları olmuştur. Bu kongreler üzerinden 1929 Büyük Buhran'ın yönetim çalışmaları üzerindeki etkisine dair bir çalışma literatürde ilktir.

Yönetim Düşüncelerinin Sınıflandırılması

Yönetim düşüncelerinin dönemselleştirilmesi noktasında ortak bir sınıflandırma bulunmamaktadır. Scott (1961), yönetim düşüncesi ve uygulamasını klasik, neo-klasik ve modern olmak üzere üç farklı dönemde incelemektedir. Klasik doktrin, Taylor'ın çalışmalarına dayanmakla beraber örgütlere sistematik olarak yaklaşan ve en kapsamlı girişimdir. Neoklasik kuram, insan davranışlarına odaklanmakla beraber davranış bilimlerini yönetim disiplinine entegre etme rolü üstlenmiştir. Modern örgüt teorisi ise, örgütleri sistem olarak analiz ederken ampirik verilerle örgütü araştırmıştır (Scott, 1961: 8-22).

Barley ve Kunda (1992) ise, yönetsel ideolojileri endüstriyel iyileştirme (1870-1900), bilimsel yönetim (1900-1923), refah kapitalizmi/insan ilişkileri (1923-1955) sistem rasyonalizmi (1955-1980) ve örgütsel kültür (1980-1992) olarak beş ayrı dönemde incelemiştir. Bilimsel yönetim, mühendislik geçmişine sahip yöneticilerin mühendislik disiplinlerinin ilkelerini üretim çerçevesinde örgüte uygulama girişimlerinden oluşmaktadır. 1900'lü yılların ilk çeyreğin bir yönetim hevesine dönüşen bilimsel yönetim Amerikan endüstrisinde geniş yankı bulmuş ve Taylor'un fikirleri büyük çapta uygulama alanı yakalamıştır. Bilimsel yönetim bilimselliğe, rasyonalizme ve verimliliğe dayanmasına rağmen bir dizi teknikten çok düşünme biçimi olarak görülmüştür. (Barley ve Kunda, 1992: 369-372). İnsan ilişkileri dönemi, refah kapitalizmine yeniden dönüş ile beraber çalışan ilişkilerine daha yakından eğilme eğilimi taşımıştır. Bu dönemin temel çıktısı personel yönetiminin doğuşu olmuştur. Büyük Buhran ile II. Dünya Savaşı arasında Hawthorne araştırmaları ve Mayo, Follett, Sheldon'ın çalışmaları ile birlikte psikoloji yönetim alanına girmiş ve çalışma davranışları ve çatışma konuları incelenmeye başlanmıştır. Bilimsel yönetimin aksine insan ilişkileri, yavaş bir büyüme trendi göstermiş olmakla beraber temel olarak yayınlanan raporlar ve kitaplarla yayılmıştır (Barley ve Kunda, 1992: 372-374).

Abrahamson (1997) da benzer şekilde yönetim retoriklerini; refah çalışması (1872-1894), bilimsel yönetim (1894-1921), insan ilişkileri ve personel yönetimi (1921-1944), sistem rasyonalizmi (1944-1971) ve organizasyon kültürü ve kalitesi (1971-1997) olmak üzere beş dönemde incelemiştir. Bilimsel yönetim düşüncesi (1894-1921), zaman etütleri, hareket etütleri, oran belirleme, iş analizleri, parça oranları ve iş ölçümlerini içeren bir teknik kombinasyonunun kullanılmasıyla bu hedeflere ulaşılmasını savunmaktadır. İnsan ilişkileri (1921-1944) düşüncesinde çalışanların düşünceleri, sosyal ve psikolojik ihtiyaçları olduğu varsayılmaktadır. Çalışanların ihtiyaçlarının kuruluşlar, ekipler ve liderleri tarafından karşılanması, çalışanların kişisel memnuniyetine, güvenine ve sadakatine neden olmakla kalmaz, aynı zamanda kolektif hedeflerine ulaşmak ve özgürce, yaratıcı bir şekilde süreçleri sürekli iyileştirmek için güçlü dürtüleri açığa çıkarmakta ve bu hedeflere ulaşmak için gerekli görmektedir.

Keulen ve Kroeze (2014) de yönetimi; bilimsel yönetim (1900-1940), hümanistik veya davranışsal yönetim (1940-1960), stratejik yönetim (1960-1980), popüler ve bireyselleşmiş yönetim (1980-2000) ve

eleştirel yönetim (2000-günümüz) olmak üzere beş ayrı dönemde ele almıştır. Çalışmanın ele aldığı zaman aralığı doğrultusunda ilk dönem incelenmiştir. Yazarlar, ilk dönemin (1900-1940), Frederick Taylor tarafından ortaya atılan, türetilen veya somutlaştırılan ve İkinci Dünya Savaşı öncesi dönemde üstünlüğü olan bilimsel yönetim fikirleri ve uygulamalarının hakimiyetinde olduğunu ileri sürmektedir. Taylor öncülüğünde bilimsel yönetim, şekilde geniş çapta yayılmış, kamu sektöründe önemli bir uygulama alanı yakalamıştır.

İki savaş arası dönemde bilimsel yönetim düşüncesi geniş alanda uygulama alanı bulmuştur. Verimliliğin temel gaye olması ile birlikte endüstrilerde büyük üretim artışları yaşanmıştır. Fakat Eichengreen (2015), buhranı yaratan öncüllerden biri olarak bilimsel yönetim düşüncesini göstermektedir. Zaman ve hareket çalışmaları yoluyla, emek girdisinin verimliliğini optimize etmek için tasarlanmış bilimsel yönetim uygulamaları ile birlikte 1922-1929 yılları arasında büyük bir üretkenlik artışı yaşandığını ifade etmektedir. Bu sebeple krize sebep gösterilmesi ve aynı zamanda çözümün de arandığı yönetim alanına tarihsel bir bakış amacı taşıyan bu çalışma bu dönemde düzenlenen uluslararası kongrelerde bu sorunun cevabını aramaktadır. Dolayısıyla yönetim biliminin dünyadaki krizler karşısında çağrılara cevap vermede zorlanması (Nyland vd., 2014) gibi yorumların çalışma kapsamında yaşanan 1929 Büyük Buhran'ın yönetim bilgisine ve kongrelere etkisi (Engwall vd., 2016) de bakımından literatüre bir katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

1929 Büyük Buhranı

1929'da başlayan ve yaklaşık 1939'a kadar süren dünya çapındaki ekonomik gerileme sanayileşmiş Batı dünyasının şimdiye kadar yaşadığı en uzun ve en şiddetli depresyon olmuştur. Bunalım Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkmasına rağmen, dünyanın hemen her ülkesinde üretimde ciddi düşüşler, şiddetli işsizlik ve deflasyon ile sonuçlanmıştır (Romer, 2003). Büyük Buhran'ın çıkış noktası Amerika olsa da sadece bu ülkenin endüstrilerini etkilemekle kalmamış ve başta Avrupa olmak üzere tüm dünyayı etkisi altına almıştır (Dobb, 1992). Büyük Buhran ile birlikte bankalar kapanmış, paralar değer yitirmiş ve finansal kaos yaşanmıştır. Mali kriz iflaslara, üretim düşüşüne, haftalık çalışma saatlerinin azalmasına ve işsizlik yardımlarının artmasına sebep olmuştur. Uluslararası ticaret büyük oranda sekteye uğramış ve üretime ve hali hazırdaki stoklara olan talebi azaltmıştır (Mazower, 2015). Büyük Buhran'ın sebeplerine dair bir görüş birliği olmamakla birlikte birçok yazar aynı fikri paylaşmaktadır. Hammadde ve tarım ürünleri bolluğu, satın alma gücü sınırlarını aşan fabrika üretimleri, istikrarsız mali sistem, yüksek gümrük vergileri ve I. Dünya Savaşı'nın güçlü etkileri buhranın yaşanmasına sebep olarak görülmektedir (Appleby, 2012, 280). Bu çerçevede Amerika Birleşik Devletleri, buhranın etkilerini azaltmaya yönelik New Deal (Yeni Düzen) programını devreye alarak istihdamı artırmaya çalışmıştır. Bu çerçevede Works Progress Administration (İş İlerleme Yönetimi) ve Public Works Administration (Kamu İşleri Yönetimi) kurumlar ile birlikte endüstrilerde istihdamı artırmaya yönelik politikalar izlenmiştir (Appleby, 2012, 284). Bunalım ve politika tepkisi de dünya ekonomisini önemli şekillerde değiştirmiştir. Büyük Buhran, uluslararası altın standardının sonunu getirmediyse de hızlandırmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Bretton Woods sistemi altında sabit bir döviz kuru sistemi geri getirilse de, dünya ekonomileri bu sistemi hiçbir zaman altın standardına getirdikleri inanç ve coşkuyla benimsememiştir. Birçok ülkede, ekonominin, özellikle de finansal piyasaların hükümet tarafından düzenlenmesi, Büyük Buhran sırasında önemli ölçüde artmıştır. Bunalım, ekonomik gerilemeleri yumuşatmaya yönelik makroekonomik politikaların geliştirilmesinde de önemli bir rol oynamıştır (Romer, 2003).

Yöntem

Araştırmada nitel yöntem kullanılmaktadır. Bu araştırma literatür taramasına dayanan bir araştırma olup, veri toplama tekniği olarak "Doküman İncelemesi Tekniğinden" veya bir diğer ifadeyle "Doküman Analizinden" yararlanılmıştır. Dokümanlar, uzun yıllardır nitel araştırmalarda önemli bir unsur olmuştur. Doküman çeşitleri olarak kitaplar, mektuplar, dergiler, günlükler, haritalar, çizelgeler, istatistikler, anayasa ve yönetmelikler, yasal metinler, gazeteler, fotoğraflar, anılar, röportajlar, okul kayıtları, sağlık ve kamu kayıtları, resimler, videolar, mesajlar vb. sayılabilir (Kıral, 2020). Doküman analizi, araştırma verilerinin birincil kaynağı olarak çeşitli dokümanların toplanması, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi olarak tanımlanabilen bilimsel bir araştırma yöntemidir. Bu yöntem, alanyazında çoğunlukla diğer araştırma yöntemlerinin tamamlayıcısı olarak hizmet ederken, tek başına bir yöntem olarak da kullanılmaktadır. Sosyal bilimlerde çalışma yöntemi olarak doküman analizinin kullanıldığı araştırmaların sayısında bir artış göze çarpmaktadır. Bu artışa rağmen diğer yöntemlerle karşılaştırıldığında doküman analizinin kullanımının oldukça sınırlı olduğu söylenebilir. Ayrıca, doküman analizi yönteminde geçerlik ve güvenilirliği sağlamak için dokümanları yalnızca incelemek yerine, kaynağı ve oluşma biçimiyle birlikte yorumlamaya çalışmak, dokümanlardan çıkarılan sonuçları farklı kaynaklardan doğrulamak ve gerektiğinde doküman analizi

dışındaki yöntemleri de kullanmak ve bütün araştırma yöntemlerinde olduğu gibi doküman analizinde de araştırma standartlarına ve etiğe sıkı sıkıya bağlı kalmak gerekmektedir (Sak vd., 2021). Nitel araştırmalarda doküman incelemesi, belgeler, arşiv kayıtları ve çeşitli materyalin araştırma konusu veriyi toplama ve çözümleme işlemidir. Araştırma konusu ne tür doküman incelenmesi gerektiği konusuna yön vermektedir (Gürbüz ve Şahin, 2016, 422-423). Bu çerçevede 1924 PUYK Raporu ve 1935 LUYK Raporuna ulaşılmış ve incelenmiştir.

Bulgular

PUYK 20-24 Temmuz 1924 tarihleri arasında o zamanki adı ile Çekoslovakya'nın başkenti Prag'da Masaryk Akademi Girişimi ve Stanislav Spacek başkanlığında "Comité International de l'Organisation Scientifique (CIOS)" tarafından düzenlenmiştir. Kongrenin amacı Amerikan teknik ve biliminin, Amerikan Endüstriyel Yönetimi modern metotlarının önemli temsilcileri vasıtasıyla endüstri çevrelerine tanıtılmasıdır. İçerisinde Türkiye'nin de davetli olduğu ülkeler arasından 21 ülke katılım sağlamış, 58 bildiri sunulmuştur. PUYK 5 oturum üzerinden gerçekleştirilmiştir.

LUYK 15-20 Temmuz 1935 tarihleri arasında İngiltere'nin başkenti Londra'da Theodore Limperg Jr. başkanlığında İngiliz Endüstrisi Federasyonu tarafından düzenlenmiştir. Kongrenin amacı ekonomik problem yaşayan veya yaşayacak olan ülkelerin bu problemlere karşı bilimsel yönetim vasıtasıyla çözüm üretmesine öncülük etmektir. 38 ülkeden katılım sağlanmış, 1776 katılımcı kongreye iştirak etmiş, 200'den fazla bildiri sunulmuştur. Kongre 3 oturum üzerinden gerçekleştirilmiştir. Her iki kongrenin ana ve alt oturumları üzerinden karşılaştırma yapılabilmesi için aşağıdaki tablo hazırlanmıştır.

Tablo 1. 1924 – 1935 Kongre Oturumlarının Karşılaştırılması

1924 PUYK	1935 LUYK
1. Genel Oturum • Bilimsel yönetim; bilimsel yönetimin uluslararası önemi • Bilimsel yönetimde insan faktörü • Bilimsel yönetimde endüstri ilişkileri 2. Endüstride Bilimsel Yönetim: İsrafin Azaltılması, Standartlaşma ve Basitleştirme • Operasyon kontrollerinin genel bütçesi. İşletme şartları ve eğilimlerinin analizi. Pazar analizi. Satışın koordinasyonu. Üretim ve finansal program. • Üretim yönetimi. Planlamanın ve operasyon kontrolünün ilkeleri ve yöntemleri. • Bilimsel satış yönetimi. 3. Kamu Endüstrisinde Bilimsel Yönetim • Kömür endüstrisinde yönetim. Mevcut yönetim. Sorunlar. Yönetimde önerilen ıslahatlar. • Taşımanın bilimsel yönetimi (Başlıca demiryolları). Ekipman, bakım ve operasyon yöntemleri 4. Kamu Yönetiminde Bilimsel Yönetim • Şehir ve ülke yönetimi. Politik etkilerin azaltılması. Ekonomik olarak şehir yönetimi. Şehir yöneticisi. Ülkeyi işletme olarak organize etme eğilimleri. • Ülke yönetimi. Gerekli reform eğilimleri. Bilimsel araştırma. Doğal kaynakların yönetimi. Endüstri ve ticaretin yönetim olarak desteklenmesi.	1. Birinci Genel Oturum "Hükümet Müdahalelerinden Doğan Yönetim Problemleri" konu başlığı altında 1929 Buhranı'nda uygulanan "New Deal" politikası tartışılmıştır. 2. Sektörel Oturumlar a. Üretim Bölümü • Bütçe Kontrolü, Standartlar ve Tahminler • İş Yönetiminde Uygulanan Bilimsel Yöntemler • Ürünün, Tasarımın veya Sürecin Değişiminde Karşılaşılan Üretim Kontrolü • Üretim Yönetimi Teknikleri b. Tarım Bölümü • Çiftliklerin Mekanikleşmesi • Çiftlik Yönetiminde Muhasebenin Kullanımı • Pazar İçin Ürün Hazırlama • Uzmanlaşmış Tarıma Karşı Karışık Tarım c. Dağıtım Bölümü • Üreticilerin Dağıtım Sistemlerine ve Dağıtım Süreçlerinin Kontrolüne Yönelik Örgütlenme Metodları • Toptancıların Dağıtım Sorunlarında Uyguladıkları Yöntemler

5. Bilimsel Yönetimin Eğitimi

- Çalışanların eğitimi. Profesyoneller için eğitim. Teknik okullarda vs. eğitim.
- Yönetim için yüksek ve teknik eğitim.
- Mühendislikte eğitim.

•Perakendecilerin Dağıtım Sorunlarında Uyguladıkları Yöntemler

•Evvelden Pazarlanmamış Olan Ürünlerin Satış Planlaması ve Uygulanması

d. Eğitim ve Öğretim Bölümü

•Başlangıç Eğitimi

•İşe Alım Kaynakları ve Seçim Yöntemleri

•Öğretimin ve İleri (Teknik) Eğitimin Amacı ve Yöntemi

•Yüksek İdari Yönetim Konum İçin Seçilmiş ve Eğitimli Personelin Fazlalığının Önlenmesi

e. Gelişim Bölümü

•Modern Yönetim İlkeleri ve Uygulamalarının Aşılmasında/Öğretilmesinde Doğru Olan Yöntem Nedir?

•Kurumların, Ticari ve Diğer Kuruluşların ve Benzer Organların Rolü

f. Yurtiçi Bölümü

•Gıda Planlamasında Asgari Zaman, Para ve Emek Harcamasıyla Tatminkâr Beslenmeyi Sağlamak

•Tarımsal Alanlarda Bilimsel Ev Yönetimi

•Bilimsel Yönetimin Evdeki Tekniği

•Evdeki Bilimsel Yönetimle İlişkili Olarak Organize Hizmetlerin Ev Dışında Rolü

3. İkinci Genel Oturum

•Verilerin Basitleştirilmesi, İstatistiklerin Yeri ve Koşulların Standartlaştırılması

Sonuç

Çalışma kapsamında kongrelerin karşılaştırmalı incelenmesi iki boyutta ele alınmıştır. İlk boyut kongrelerin yapılma nedeni ve düzenlendikleri dönemin şartlarına odaklanırken, ikinci boyut kongre oturumlarının içeriklerine odaklanmaktadır.

1924 PUYK ve 1935 LUYK içerikleri incelendiğinde ortaya çıkan değişimin birinci temel noktası kongrelerin kendileri tarafından belirtilen amaçlarında görülmeye başlanmaktadır. 1924 PUYK'da amaç "Amerikan teknik ve biliminin, Amerikan Endüstriyel Yönetimi modern metotlarının önemli temsilcileri vasıtasıyla endüstri çevrelerine tanıtılması" olarak belirtilirken, 1935 LUYK'da esas amaç "Ekonomik problem yaşayan veya yaşayacak olan ülkelerin bu problemlere karşı bilimsel yönetim vasıtasıyla çözüm üretmesine öncülük edilmesi" olarak belirtilmiştir. Zira dünya tarihinin o güne dek yaşanmış en büyük ekonomik krizi olan 1929 Büyük Buhranı tüm alanlarda olduğu gibi yönetim çalışmalarında da etkisini göstermiştir. Neumann'a göre (2004), Büyük Buhranı oluşturan sebepler üzerine farklı disiplinlerde sorunlara çözüm aranmış böylece 30'lu yıllarda sosyal bilimler alanında bir dönüşüm yaşanmış; disiplinlerin sınırları belirlenmiş ve önemi tam olarak kavranmıştır (s. 896).

Bununla beraber 1924 PUYK'da 1935 LUYK'a nazaran Amerikan etkisinin daha yoğun hissedildiğini ifade etmek gerekir. Kurulmaya çalışılan yeni dünya düzeninin büyük devletlerin arasındaki mücadeleyi artırdığı muhakkaktır. Orta Avrupa'nın merkez noktasındaki konumu ile stratejik bir değer taşıyan

Çekoslovakya'da, Avusturya Macaristan İmparatorluğu'nun dağılması ve I. Dünya savaşının olumsuzlukları neticesinde iş adamları ve esnaflar yetersiz hale gelmiştir (Palmer ve Colton, 1995, 781). Bloemen'a göre de (2012) PUYK "Yeni Amerikan bilimsel yönetimini Taylor ve Gilbreth markası aracılığıyla Avrupa'ya getirerek yeni bir Slav Cumhuriyeti kurmaktadır" (s. 113). 1935 kongresinde azalan Amerikan etkisinin bir sebebi de kongreyi düzenleyen kuruluşun değişmesidir. 1924 kongresini Masaryk Academy of Work ve Taylor Derneği temsilcileri düzenlerken, 1935 kongresini yöneticilerin ağırlıkta olduğu İngiliz Endüstri Federasyonu düzenlemiştir.

Kongrelerde sunulan bildirilerin içeriklerine odaklanıldığında öne çıkan ilk tema, 1924 PUYK oturumlarının kamu yönetimine ve endüstrilere (özellikle kömür ve demiryolları endüstrilerine) odaklandığı, 1935 LUYK oturumlarının daha özel oturumlar halinde tertip edilip (tarım, imalat, dağıtım, eğitim, gelişim, ev ekonomisi) işletmelere odaklanmasıdır.

Bununla birlikte 1924 PUYK'da mühendislik grupları katılımı daha fazla yer alırken, 1935 LUYK'da ilk defa üst kademe yöneticilerin kongreye büyük ilgi gösterdiği görülmektedir (Bloemen, 1996, 120).

Kongrelerde yapılan sunumların içeriklerine odaklanıldığında öne çıkan ikinci tema, her iki kongrede de genel oturumlar düzenlendiğidir. 1924 PUYK genel oturumunda tamamen Taylor ve bilimsel yönetim üzerinde durulmuş ve bilimsel yönetimin uluslararası önemi vurgulanmıştır. Ancak 1935 kongresi genel oturumu New Deal politikaları üzerinedir. 1929 Büyük Buhran'ın etkilerinin sürdüğü 1932 yılında, ABD seçimlerini kazanan Roosevelt'in ABD ekonomisini bunalımdan çıkarmak için uygulamaya koyduğu ekonomik, sosyal ve siyasal nitelikli önlemlerin tümüne "New Deal" (Yeni Düzen) adı verilmekteydi (Rauchway, 2008). Doların kıymetini düşüren, işçilere iş bulmak için çeşitli düzenlemeler getiren, bankaları denetim altında tutan ve çiftçileri koruma altına alan (Maurois, 1945, 206) New Deal politikalarının işletme düşüncesine ve uygulamalarına olan etkisi, 1935 LUYK Genel Oturumunda tartışılmıştır.

1935 LUYK'da üzerinde durulan alt oturumlardan birisi Yurtiçi faaliyetler oturumu olup, bu oturumda bilimsel yönetimin ev ekonomisi üzerine olan etkisi üzerinde durulmuştur. Zira 1929 Büyük Buhran'ın yarattığı etki neticesinde 1923 yılında İngiltere'de işsizlik oranı 8.1 iken, 1932 yılında 15.6 olmuştur. Yine aynı dönemde Amerika'da 1923 yılında 2.4 iken yaklaşık 10 kat artarak 1932 yılında 23.6 olmuştur (Grenville, 1994, 172). 1930-1933 dönemindeki Büyük Buhran yıllarında 9000 banka iflası, mevduat sahiplerinin ticari bankalardaki tasarruflarını yok etmiştir (Mishkin, 2011, 249). Oturumlarda, dönem insanının bilimsel yönetimin ışığında evde tasarrufa yönlendirilmeye ve gıda planlamasının gerekliliğinin anlatılmaya çalışıldığı görülmektedir.

1929 Büyük Buhran'ın sebep olduğu sorunlardan biri de kendisini tarımsal alanda göstermekteydi. Tarım işlerinde kullanılmak zorunda olan makinelerin petrole dayalı makineler olması ve artan petrol fiyatları sebebiyle çiftçilerin ödeme zorlukları krizi bu sektörde derinleştiriyordu. Geçimi temel olarak tarıma dayalı kişilerin gelirleri azalınca, bu kesimin sanayii mallarına olan talebinde büyük oranda düşme olmuştur (Köymen, 2007, 45-46). 1935 LUYK'da "Tarım" üzerine bir oturum açılmış ve sektörün içerisinde bulunduğu krizden çıkartmaya yönelik yeni argümanlar geliştirilmeye çalışılmış, Almanya'da ve İtalya'da olduğu gibi bir ürün grubunda uzmanlaşmış tarım yerine karışık tarım anlayışı üzerinde durulmuştur.

1929 Büyük Buhran'ın yönetim çalışmaları üzerindeki genel bir etkisinin de o güne değin üzerinde durulmayan bazı konuların önemsenmeye başlanmasına sebep olmasıdır. Bu konulardan biri de dağıtım konusudur ve 1935 LUYK'da dağıtım üzerine bir oturum düzenlenmiştir. Bilimsel yönetim anlayışının önemli bir parçası olduğu ancak bugüne kadar teknik rasyonalizasyonda dağıtım konusunun gerektiği ölçüde ele alınmadığı belirtilmiştir. Ayrıca bu konuda çeşitli çözümler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Her iki kongrede de oturumu olan konu başlığı eğitimidir. 1924 PUYK'da yönetim eyleminin içerisinde yer alan aktörlerin eğitimleri üzerinde durulurken, 1935 LUYK'da ise çalışanın işe seçimi, alımı ve başlangıç eğitimleri üzerinde durulmuştur.

Bu çerçevede 1929 Büyük Buhran'ın yönetim çalışmaları üzerinde etkili olduğu, sektörel oturumlar başlığı altında kendisine has yeni başlıkların açılmasını tetiklediği söylenebilir. 1929 Büyük Buhranı yönetim çalışmalarında daha mikro bir bakışı zorunlu kılmış ve endüstri genelinde görüşlerden işletme özelinde sorunlara çözüm aramaya yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Kaynaklar

- Abrahamson, Eric. The emergence and prevalence of employee management rhetorics: The effects of long waves, labor unions, and turnover, 1875 to 1992. *Academy of Management Journal*, 40(3), 1997, 491-533.
- Appleby, Joyce. Amansız Devrim: Kapitalizm Tarihi. Çev. Ali Cevat Akkoyunlu. İstanbul: Alfa, 2012.
- Barley, Stephen R., ve Gideon Kunda. Design and devotion: Surges of rational and normative ideologies of control in managerial discourse. *Administrative Science Quarterly*, 1992, 363-399.
- Berber, Aykut. Klasik Yönetim Düşüncesi: Geleneksel ve Klasik Paradigmalarla Klasik ve Neo-Klasik Örgüt Teorileri. İstanbul: Alfa, 2013.
- Berend, Ivan. 20. Yüzyıl Avrupa İktisat Tarihi. Çev. Çağlayan, S. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.
- Bloemen, Erik. The movement for scientific management in Europe between the wars. Spender, J. C., & Kijne, H. (Eds.) *Scientific Management: Frederick Winslow Taylor's Gift to the World?* Springer Science & Business Media. Springer, Boston, MA, 1996, 111-131.
- Dobb, Maurice. Kapitalizmin Gelişimi Üzerine İncelemeler. Çev. F. Akar. İstanbul: Belge Yayınları, 1992.
- Eichengreen, Barry. Hall of Mirrors: The Great Depression, The Great Recession, and the Uses-and Misuses-of History. Oxford University Press, 2015.
- Engwall, Lars, Matthias Kipping, ve Behlül Üsdiken. Defining management: Business schools, consultants, media. Routledge, 2016.
- Gürbüz, Sait. ve Şahin, Fatih. (2016). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe-Yöntem-Analiz (3. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016.
- Grenville, John Ashley Soames. A History of the World in the Twentieth Century. The Belknap Press of Harvard University Press, 1994.
- Keulen, Sjoerd, ve Ronald Kroeze. Introduction: The era of management: A historical perspective on twentieth-century management, *Management & Organizational History*, 9(4), 2014, 321-335.
- Kıral, Bilgen. Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 2020, 170-189.
- Köymen, Oya. Sermaye Birikirken: Osmanlı, Türkiye, Dünya. İstanbul: Yordam Kitap, 2007.
- Maurois, Andre. Amerika Mucizesi 1492-1940. Çev. Gökbudak, İstanbul: Osmanbey Basımevi, 1945.
- Mazower, Mark. Karanlık Kıta. Çev. Mehmet Morali. İstanbul: Alfa, 2013.
- Mishkin, Frederich. S. Para, Bankacılık ve Finansal Piyasalar İktisadı. Çev. Ed. Engin, N. İstanbul: Akademi Kitabevi, 2011.
- Neumann, Caryn E. Social Science. McElvaine R. S. (Eds.) *Encyclopedia of the Great Depression*. New York: Macmillan Reference USA, 2004.
- Nevins, Allan ve Commager, Henry Steele. ABD Tarihi. Çev. Halil İnalçık. İstanbul: Doğu Batı, 2008.
- Nyland, Chris, Kyle Bruce ve Prue Burns. Taylorism, the International Labour Organization, and the genesis and diffusion of codetermination. *Organization Studies*, 35(8), 2014, 1149-1169.
- Palmer, Robert Roswell ve Colton, Joel. A History of the Modern World (Vol. 2). New York: McGraw-Hill, 1995.
- Rauchway, Eric. The Great Depression and the New Deal: A Very Short Introduction. Oxford University Press, 2008.
- Report of the Proceedings of the First International Management Congress in Prague (PIMCO): July 20-24, 1924.
- Report of the Proceedings of the Sixth International Congress for Scientific Management, London, July 15th-July 20th, 1935.
- Romer, Christina D. Great depression. Forthcoming in *Encyclopedia Britannica*. Retrieved, 4(5), 2003, 11.
- Sak, Ramazan, Şahin Sak, İkbāl Tuba, Öneren Şendil, Çiğdem ve Nas, Eşref. Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 2021, 227-256.
- Scott, William G. Organization theory: an overview and an appraisal. *Academy of Management Journal*, 4(1), 1961, 7-26.

TOWARDS HUMAN RELATIONS TO SCIENTIFIC MANAGEMENT: THE EFFECT OF THE GREAT DEPRESSION OF 1929 ON MANAGEMENT STUDIES

Enes KURT, Yasin ŞEHİTOĞLU

ABSTRACT

This study examines the 1924 Prague International Management Congress (PUYK) and 1935 London International Scientific Management Congress (LUYK), two of the international management congresses organized by different organizations between the two World Wars and guiding the advancement of management science, in the context of the Great Depression. It is known that the scientific management thought was actually dominant in the mentioned years and the human relations approach was on a more theoretical level. Scientific management thought, which emerged under the leadership of F. W. Taylor in America, found a wide application area and spread to Europe. Scientific management thought has greatly supported productivity in production with experiments and applications in various industries. However, the human relations approach has reached a dominant position in the field with both the negative approach towards the employees and the introduction of disciplines such as sociology and psychology in the scientific management thought. Although it is aimed whether the Great Depression, which started with the collapse of the Wall Street stock market in 1929 and negatively affected the whole world, has an impact on management research. The original copies of the congress books were accessed from the relevant archives in this framework. In this context, the document analysis technique was applied in the study and the qualitative method was used. Although the effects of the Great Depression on management science have been examined in previous studies, the fact that the study is based on congresses contributes to the literature in this respect.

Keywords: Scientific Management, Human Relations, 1929 Great Depression, Interwar years